ΟΙ ΕΤΕΡΟΠΤΩΤΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Οι **ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί** προσδιορίζουν ονόματα ή άλλες λέξεις που έχουν θέση ονόματος. Δηλώνουν τη σχέση μεταξύ προσδιοριζόμενου και προσδιορισμού και βρίσκονται σε μία από τις πλάγιες πτώσεις, **γενική, δοτική, αιτιατική**.

1. Η γενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός

Η γενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός διακρίνεται στα ακόλουθα είδη:

1. **α) Γενική κτητική**:
   *Ἡ πόλις **ἡμῶν** ἐτίμα καὶ τότε τοὺς ἀγαθούς.*
   Ν.Ε.: *Το δωμάτιό **μου** είναι ευρύχωρο.*

   ➢ Γενική κτητική είναι και η γενική κύριων ονομάτων η οποία προσδιορίζει ουσιαστικά που δηλώνουν καταγωγή ή συγγένεια, καθώς και η γενική η οποία προσδιορίζει επίθετα που δηλώνουν συγγένεια, φιλία ή έχθρα, όπως τα *οἰκεῖος, συγγενής, κοινός, ἱερός, ξένος* (φίλος από φιλοξενία), *φίλος, ἐπιτήδειος* (φίλος, οικείος), *εὔνους* (φιλικός), *ἐχθρός, πολέμιος, ἐχθρικὸς* κ.τ.ό.:
   *Ἐμπεδοκλῆς **Μέτωνος** ἦν υἱός.*
   *Ἐπιθυμεῖς φίλος **αὐτοῦ** εἶναι;*
   *Οὗτος πολέμιος **τοῦ δήμου** τοῦ Ἀθηναίων ἦν.*
   Ν.Ε.: • *Είναι ο αδελφός **της Ελένης**.* • *Οι φίλοι **των φτωχών** είναι λίγοι.*
2. **β) Γενική του δημιουργού**:
   *Τὰ **τοῦ** **Ἡρακλέους** ἔργα ξὺν πόνῳ ἐγένετο.*
   *Ἀνάγνωθι πρῶτον τὸν **Σόλωνος** νόμον.*
   Ν.Ε.: *Αγόρασα τις «Δοκιμές» **του Σεφέρη**.*
3. **γ) Γενική διαιρετική**· προσδιορίζει κυρίως λέξεις που δηλώνουν ποσό ή αριθμό και συχνά επίθετα υπερθετικού βαθμού, καθώς και επίθετα ή αντωνυμίες ουδέτερου γένους:
   *τινὲς **τῶν** **ῥητόρων** – ἕκαστος **τῶν** **ἐν** **τῇ** **πόλει***
   *Πλουτοῦσι καὶ οἱ πολλοὶ **τῶν** **τεχνιτῶν**.*
   *Οἱ μέγιστοι **τῶν** **ποταμῶν** ἐκ τῶν μεγίστων ῥέουσιν ὀρῶν.* (βουνών)
   *Τὸ πολὺ **τοῦ** **Ἑλληνικοῦ** οὕτως ἐπείσθη.* (των Ελλήνων)
   *Εἰς τοῦτο **μανίας** ἀφικόμην.*
   Ν.Ε.: • *Δες το πρώτο μέρος **του** **βιβλίου**.* • *Τα καλύτερα **των** **έργων** βραβεύτηκαν.* • *Σε τέτοιο σημείο **μανίας** έφτασα.*
4. **δ) Γενική της ύλης**:
   *ἀσπὶς **χρυσοῦ** – τάλαντα **ἀργυρίου***
   Ν.Ε.: *παράθυρα **αλουμινίου***
5. **ε) Γενική του περιεχομένου**· προσδιορίζει συνήθως λέξη περιεκτική, όπως *ἀγέλη, ἅμαξα, ἀριθμός, ὄχλος, πλῆθος, πλοῖον, στόλος, στρατιά, σωρὸς* κ.ά.:
   *ὁ ὄχλος **τῶν** **στρατιωτῶν** – ἀγέλη **δελφίνων** – πλῆθος **πολιτῶν***
   Ν.Ε.: *αποθήκη πυρομαχικών* – [αλλά και:] *ποτήρι **(με) κρασί***

6. **στ) Γενική της ιδιότητας**·δηλώνει ηλικία, μέγεθος, βάρος ή άλλο ιδιαίτερο γνώρισμα του όρου που προσδιορίζει και συνοδεύεται συχνά από αριθμητικό ή από επίθετο που δηλώνει ποσό:
*ὁδὸς πολλῶν **ἡμερῶν** – ἔργα **ἀρετῆς***
Ν.Ε.: *παιδί έξι **ετών** – ποτήρι **του νερού***
7. **ζ) Γενική της αξίας** ή **του τιμήματος**·δηλώνει την υλική ή ηθική αξία του όρου που προσδιορίζει. Με γενική της αξίας συντάσσονται και τα επίθετα *ἄξιος, ἀνάξιος, ἀντάξιος, ἀξιόχρεως* (άξιος, αξιόπιστος), *ὠνητός, τίμιος, ἄτιμος* κ.τ.ό.:
*οἶκος ὀκτὼ **ταλάντων** – δέκα **μνῶν** χωρίον*
*Κατέλιπε πέντε **ταλάντων** οὐσίαν.* (περιουσία)
*Ἐδωρήσατο φιάλην ἀργυρᾶν ἀξίαν δέκα **μνῶν**.*
*Πᾶς χρυσὸς **ἀρετῆς** οὐκ ἀντάξιος.*
Ν.Ε.: • *Αγόρασε εισιτήριο εξήντα **λεπτών**.* • *Είναι άνθρωπος **κύρους**.* • *Είσαι άξιος **συγχαρητηρίων**.*

Οι γενικές κτητικές, διαιρετικές, ύλης, ιδιότητας, αξίας ως ετερόπτωτοι προσδιορισμοί δεν πρέπει να συγχέονται με τις αντίστοιχες γενικές κατηγορηματικές, οι οποίες είναι κατηγορούμενα σε πτώση γενική και εξαρτώνται από κάποιο συνδετικό ρήμα:
*Τὸ ἱερὸν ἔστω **Διός**.* [γεν. κατηγορηματική κτητική]
***Διὸς** βωμὸν ἱδρύσατο.* [γεν. κτητική]
Ν.Ε.: • *Το παιδί είναι **της Μαρίας**.* • *Το παιδί **της Μαρίας** κλαίει.*

8. **η) Γενική της αιτίας**· προσδιορίζει επίθετα ή ουσιαστικά δικανικής σημασίας, όπως *αἴτιος, ἀναίτιος* (αθώος), *ἔνοχος, ὑπαίτιος, ὑπεύθυνος, ὑπόδικος, ἀγών* (δίκη), *αἰτία* (κατηγορία), *γραφὴ* (έγγραφη καταγγελία), *δίκη* κ.τ.ό., καθώς και επίθετα ή ουσιαστικά που δηλώνουν κάποιο ψυχικό πάθος, όπως *εὐδαίμων, μακάριος, θαυμάσιος, φόβος, λύπη, ὀργή, χαρά, δόξα* κ.τ.ό.:
*γραφὴ **ὕβρεως** – δίκη **κλοπῆς***
*Οὐδεὶς ἔνοχός ἐστι **λιποταξίου** οὐδὲ **δειλίας**.*
*Εὐδαίμων μοι ἐφαίνετο καὶ **τοῦ τρόπου** καὶ **τῶν λόγων**.*
*Αἰνείας δόξαν **εὐσεβείας** ἐκτήσατο.*
Ν.Ε.: • *Κρίθηκε ένοχος **φόνου**.* • *Τον συνεπήρε η χαρά **της επιτυχίας**.*
9. **θ) Γενική υποκειμενική**· προσδιορίζει ουσιαστικά ή επίθετα που δηλώνουν ενέργεια της οποίας το υποκείμενο φανερώνει η γενική:
*Διὰ τάχους ἡ νίκη **τῶν Ἀθηναίων** ἐγίγνετο.* [*ἐνίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι*]
*Καλεῖται ἡ εἴσοδος **τοῦ ἀέρος** ἀναπνοή.* [*εἰσέρχεται ὁ ἀὴρ*]
Ν.Ε.:*Η δύση **του ήλιου** τον μάγεψε.* [δύει ο ήλιος]
10. **ι) Γενική αντικειμενική**· προσδιορίζει ουσιαστικά ή επίθετα που δηλώνουν ενέργεια της οποίας το αντικείμενο φανερώνει η γενική:
*Διδάσκαλος **τῶν παίδων** ἐγένετο.* [*διδάσκει τοὺς παῖδας*]
*Τῆς ἁπάσης **στρατιᾶς** ἡγεμὼν ἦν ὁ πολέμαρχος.* [*ἡγεῖται τῆς στρατιᾶς*]
*Οἰκοδόμος ἐστὶν ποιητικὸς **οἰκίας**.* [*ποιεῖ οἰκίαν*]
Ν.Ε.: *Κάνει έλεγχο **τιμών**.* [*ελέγχει τις τιμές*]

Με γενική αντικειμενική συντάσσονται ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) ομόρριζα με ρήματα που δέχονται αντικείμενο σε γενική (βλ.§ 72). Επίθετα που συντάσσονται με γενική αντικειμενική είναι κυρίως όσα σημαίνουν:

1. **Μνήμη** ή **λήθη**, όπως *μνήμων, ἀμνήμων, ἐπιλήσμων* κ.τ.ό.:
   *μνήμων **τῶν εὐεργεσιῶν** – ἀμνήμων **τῶν κινδύνων***
2. **Επιμέλεια** ή **αμέλεια, φειδώ** (καλή διαχείριση) ή **αφειδία**, όπως *ἐπιμελής, ἀμελής, ὀλίγωρος, φειδωλός, ἀφειδὴς* κ.τ.ό.:
   *ἐπιμελὴς **ἀγαθῶν** – ἀμελὴς **κακῶν** – ἀφειδὴς **τοῦ βίου***
   N.E.: • *Φάνηκε καλός οικονόμος **της περιουσίας**.* • [αλλά και:] *Είναι αμελής **στα ραντεβού**.* [εμπρόθ. της αναφοράς]
3. **Κυριότητα, εξουσία** ή **το αντίθετο,** όπως *ἐγκρατής, κύριος, ἀκράτωρ, ὑπήκοος* κ.τ.ό.:
   *Ἐγκρατὴς γέγονε πολλῶν **χρημάτων**.*
   *Ἐν τῇ δημοκρατίᾳ κύριος ὁ δῆμος καὶ **τῶν νόμων** ἐστίν.*
   N.E.: *Έγινε κύριος **της κατάστασης**.*
4. **Εμπειρία** ή **απειρία, επιτυχία** ή **αποτυχία**, όπως *ἔμπειρος, ἐπιστήμων, ἄπειρος, ἀήθης* (ασυνήθιστος), *ἐπιτυχής, ἀποτυχής* κ.τ.ό.:
   *ἔμπειρος **πολέμου** καὶ **ἀγώνων** – ἄπειρος **τοῦ ἀγωνίζεσθαι** – ἀήθης τοιαύτης **μάχης***
   N.E.: *Ήταν γνώστης **των κινδύνων**.*
5. **Συμμετοχή, πλησμονή,** όπως *μέτοχος, κοινωνός, μεστός, πλήρης, ἔμπλεως* κ.τ.ό.:
   *μέτοχος **ἐλπίδων** – ἄνθρωπος **ταραχῆς** καὶ **τόλμης** μεστὸς – κοινωνὸς **φιλίας***
   *Ἡ νεότης **ἐλπίδος** πλήρης ἐστίν.*
   N.E.: *Απεβίωσε πλήρης **ημερών**.*
6. **Χωρισμό, στέρηση, απομάκρυνση** ή **απαλλαγή**, όπως *ἀγνός, ἄγονος, ἀμέτοχος, ἄμοιρος, ἀπαίδευτος, γυμνός, ἐλεύθερος, ἐνδεὴς* (φτωχός), *ἔρημος, κενός, ὀρφανὸς* κ.τ.ό.:
   *ἐνδεὴς **χρημάτων** – κενὸς **δακρύων** – ὀρφανὸς **μητρὸς***
   *Ἔστι δὲ ὁμίχλη ἀτμώδης ἀναθυμίασις ἄγονος **ὕδατος**.*
   N.E.: *Σήμερα είμαι ελεύθερος **υπηρεσίας**.*
7. **Διαφορά**, όπως *ἄλλος, ἀλλότριος, διάφορος, ἕτερος* κ.τ.ό. Η γενική που εξαρτάται από τα επίθετα αυτά χαρακτηρίζεται και συγκριτική:
   *Ἐπιστήμη **ἐπιστήμης** διάφορος.*
   *Ἕτερον τὸ διδάσκειν **τοῦ διαλέγεσθαι**.*

11. **ια) Γενική συγκριτική**· δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα με το οποίο συγκρίνεται ένα άλλο όμοιό του, αποτελώντας τον β' όρο της σύγκρισης αυτής (βλ. και § 41.1). Με γενική συγκριτική συντάσσονται:

    - **Επίθετα συγκριτικού βαθμού** ή επίθετα που έχουν συγκριτική σημασία, όπως *πρότερος, ὕστερος, διπλάσιος, πολλαπλάσιος* κ.τ.ό.:
      *Πολλῶν γὰρ **χρημάτων** κρείττων ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος.*
      ***Ἀναρχίας** δὲ μεῖζον οὐκ ἔστι κακόν.*
      *Πρότερος **τοῦ λοχαγοῦ** ἐπορεύετο.*
      *Πολλαπλάσια **τούτων** ἐποίησε.*
      N.E.: • *Η Ελένη είναι μεγαλύτερή **μου**.* • *Παίρνει μισθό διπλάσιο **του περσινού**.*
    - **Επίθετα υπερθετικού βαθμού**, όταν αυτό που συγκρίνεται δεν αποτελεί μέρος αυτού που δηλώνει η γενική. Στην αντίθετη περίπτωση η γενική είναι διαιρετική (βλ. § 31γ):
      *Ναυμαχία γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ **τῶν πρὸ αὐτῆς** γεγένηται.* [γεν. συγκριτική]
      *Σαγγάριος μέγιστός ἐστι τῶν ἐν Βιθυνίᾳ **ποταμῶν**.* [γεν. διαιρετική]

2. Η δοτική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός

Η δοτική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός διακρίνεται στα ακόλουθα είδη:

1. **α) Δοτική αντικειμενική**:
   Τί δήποτ' ἂν εἴη ταῦτα, ὦ Εὐθύφρων, τὰ παρ' ἡμῶν δῶρα ***τοῖς θεοῖς;*** [*δίδομεν τοῖς θεοῖς*]

   Με δοτική αντικειμενική συντάσσονται ονόματα ομόρριζα με ρήματα που δέχονται αντικείμενο σε δοτική (βλ. § 73). Επίθετα που συντάσσονται με δοτική αντικειμενική είναι κυρίως όσα σημαίνουν:

   1. **Ωφέλεια** ή **βλάβη**, όπως *ὠφέλιμος, βλαβερός, ἐπιζήμιος* κ.τ.ό.:
      βλαβερὰ ***τῇ πόλει*** *– ἐπιζήμια* ***αὐτοῖς***
      Αὐτός τε ***αὑτῷ*** *ὠφέλιμος ἐγένετο.*
   2. **Φιλία** ή **έχθρα**, όπως *εὐμενής, εὔνους, ἐπιτήδειος, φίλος, δυσμενής, δύσνους, ἐναντίος, ἐχθρός, πολέμιος* κ.τ.ό.:
      Βασιλεὺς γὰρ καὶ τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ***ἐλευθερίᾳ*** *καὶ* ***νόμοις*** *ἐναντίος.*
      Οἱ ὅμοιοι ***τοῖς ὁμοίοις*** *εὖνοί εἰσι.*
      Ὁ πατὴρ ὁ ἡμέτερος φίλος ἦν καὶ ἐπιτήδειος ***Μενεκλεῖ.***
   3. **Ευπείθεια** ή **υποταγή**, όπως *εὐπειθής, πιστός, ὑπήκοος, ἀπειθὴς* κ.τ.ό.:
      πιστὸς ***τῷ δήμῳ*** *– ἀπειθὴς* ***τοῖς νόμοις***
      Πρῶτον τὸν στρατηγὸν δεῖ εὐπειθέστατον ***τοῖς νόμοις*** *εἶναι.*
   4. **Ακολουθία** ή **διαδοχή**, όπως *ἀκόλουθος, διάδοχος, ἑπόμενος* κ.τ.ό.:
      διάδοχος ***Κλεάνδρῳ*** *– ἑπόμενοι* ***τῷ ἄρχοντι***
   5. **Προσέγγιση** ή **μείξη**, όπως *γείτων, ὅμορος* (γειτονικός), *πλησίος, ἄμικτος* κ.τ.ό.:
      Ἐγώ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, γείτων οἰκῶ ***τῇ Ἑλλάδι.***
   6. **Ταυτότητα** ή **ομοιότητα**, όπως *ὁ αὐτὸς* (ο ίδιος), *ὅμοιος, παραπλήσιος, ἀνόμοιος* κ.τ.ό.:
      Ὁμοίαν ***ταῖς δούλαις*** *εἶχε τὴν ἐσθῆτα.*
      Πολλὰ καὶ ἀνόμοια τῇ ἐκείνου ***συμβουλῇ*** *ἔπραττεν.*
   7. **Ισότητα** ή **συμφωνία**, όπως *ἴσος, ἰσόπαλος, ἰσόρροπος, σύμφωνος, ἄνισος* κ.τ.ό.:
      ἰσοπαλεῖς ***τοῖς ἐναντίοις*** *– σύμφωνος* ***τῷ ὀνόματι Σοὶ*** *οὐδεὶς ἴσος.*
   8. **«Αρμόζει»** ή **«ταιριάζει»** και **τα αντίθετα**, όπως *ἁρμόδιος, πρεπώδης, ἀνάρμοστος, ἀπρεπὴς* κ.τ.ό.:
      Μέθη ***φύλαξιν*** *ἀπρεπέστατον.* (στους φύλακες)
   9. Τέλος, με δοτική αντικειμενική συντάσσονται επίθετα σύνθετα με τις προθέσεις ***ἐν, σύν,*** όπως *ἔμφυτος, ἐντριβής, σύμφυτος, συμφυής, σύμμαχος* κ.τ.ό.:
      Ἡ τύχη οὐκ ἔστι σύμμαχος ***τοῖς μὴ δρῶσι.***
      Ἔμφυτα ἦν ταῦτα ***τοῖς Ἀθηναίοις.***
2. **β) Δοτική της αναφοράς**· προσδιορίζει επίθετα, όπως *ἀσθενής, δεινός, καλός, δυνατός, εὐπροσήγορος* (γλυκομίλητος, προσηνής), *ἱκανός, ἰσχυρός, ταχύς, φοβερός, ταχὺς* κ.τ.ό.:
   ἀσθενὴς ***τῷ σώματι*** *– ταχὺς* ***τοῖς ποσὶ*** *– εὐπροσήγορος* ***τῷ λόγῳ***

Ν.Ε.: Τα συνώνυμα των ονομάτων που στην Α.Ε. συντάσσονται με δοτική απαντούν στη Ν.Ε. με γενική ή εμπρόθετο προσδιορισμό: *βλαβερός* ***για την υγεία*** *– όμοιος* ***με τον αδελφό*** *του – διάδοχος* ***του βασιλιά***

3. Η αιτιατική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός

Η αιτιατική που προσδιορίζει ετερόπτωτα ένα όνομα δηλώνει αναφορά και μεταφράζεται «ως προς» ή «στο»:
Τυφλὸς ***τά τ' ὦτα*** ***τόν τε νοῦν*** ***τά τ' ὄμματ'*** *εἶ.*
Ἕλληνες ***τὸ γένος*** *– ταχὺς* ***τοὺς πόδας*** *– φιλοτιμότατος* ***τὴν γνώμην***

➢ Συχνές **αιτιατικές της αναφοράς** είναι οι λέξεις: *τὸν ἀριθμόν, τὸ βάθος, τὸ εὖρος, τὸ μέγεθος, τὸ μῆκος, τὸ πλῆθος, τὸ ὕψος* κ.τ.ό.:
Πύργος στερεὸς ᾠκοδόμηται, σταδίου καὶ ***τὸ μῆκος*** *καὶ* ***τὸ εὖρος.***
Τεῖχος πλίνθινον ᾠκοδόμητο, ***τὸ*** *μὲν* ***εὖρος*** *πεντήκοντα ποδῶν,* ***τὸ*** *δὲ* ***ὕψος*** *ἑκατόν.*
Ν.Ε.: • *Αγόρασε ύφασμα δύο μέτρα* ***φάρδος.*** • [αλλά και:] *Το ύφασμα είναι καλό* ***στο φάρδος.***